

<https://doi.org/10.15407/sofs2020.01.049>

УДК 001.891:[002.2+02]:061.12.055

М.В. ЯЗВИНСЬКА, кандидат геологічних наук, старший науковий співробітник,
Сектор з координації наукових досліджень Науково-організаційного відділу
Президії НАН України,

вул. Володимирська, 54, Київ, 01601, Україна,

<https://orcid.org/0000-0002-1074-7525>

e-mail: yazvynska@nas.gov.ua

Н.М. КОВАЛЕНКО, молодший науковий співробітник,

ВД «Академперіодика» НАН України,

вул. Терещенківська, 4, Київ, 01601, Україна,

<https://orcid.org/0000-0002-1479-4767>

e-mail: natalikov79@ukr.net

НАУКОВА ІНФОРМАЦІЯ З ПИТАНЬ КНИГОЗНАВСТВА І ВИДАВНИЧОЇ КУЛЬТУРИ У ПУБЛІКАЦІЯХ ФАХІВЦІВ-КНИГОЗНАВЦІВ ТА НАУКОВЦІВ НАН УКРАЇНИ

Стаття висвітлює результати дослідження видань, присвячених різноманітним питанням книгознавства і бібліотекознавства. Для комплексного дослідження обрано книжковий видання, випущені за участі працівників Національної академії наук України у 2004—2019 рр. Основу дослідження склала база даних анотованого каталогу книжкових видань НАН України, яку з 2004 року ведуть працівники групи науково-методичного забезпечення видавничої діяльності НАН України відповідно до рішення Науково-видавничої ради НАН України. Більшість видань перевірена de viso, незначна частина описана за наданою науковими установами НАН України інформацією або електронними версіями, наявними у відкритому доступі. Найбільший внесок у видання цього тематичного спрямування належить двом установам: Національній бібліотеці України імені В.І. Вернадського та Львівській національній науковій бібліотеці України імені Василя Стефаника — понад 78 % разом. Весь досліджений масив видань класифіковано за типами (наукові монографії, тематичні збірники наукових праць, навчальна література, науково-популярна, довідкова), а також за предметом дослідження (спадок персоналій та установ, бібліотеки та принципи їх функціонування, книжкові, періодичні та аркушеві видання, дослідження фондів бібліотек, прикладні аспекти видавничої

Цитування: Язвинська М.В., Коваленко Н.М. Наукова інформація з питань книгознавства і видавничої культури у публікаціях фахівців-книгознавців та науковців НАН України. *Наука та наукознавство*. 2020. № 1 (107). С. 49—65. <https://doi.org/10.15407/sofs2020.01.049>

справи, електронні комунікації). Найбільшу частку становлять довідкові видання (48,8 %), а також видання, які висвітлюють творчий спадок і наукові здобутки певних персоналій або установ (майже 24 %). Залежність зміни кількості назв видань різних типів від часу не встановлено, за винятком видань, присвячених розвитку і застосуванню у бібліотечній та видавничій сферах сучасних інформаційно-комунікаційних цифрових технологій. Чітко простежується тенденція до скорочення тиражів видань.

Ключові слова: НАН України, книжкові видання, анотований каталог, книгознавство, бібліотекознавство.

Вступ. Від 2004 року Науково-видавнича рада (НВР) Національної академії наук України започаткувала видання анотованих каталогів книжкових видань НАН України. Інформація для каталогів надходить із різних джерел, основним з яких є контрольні примірники (3991 назва видань у електронному каталозі), решта — зі звітів (11732 назви видань). Каталоги рубриковані, але кількість і назви рубрик дещо змінювались із часом [1—16]. Так, 2010 року з метою виокремлення видань з питань книгознавства, книжкової культури, видавничої справи та бібліотекознавства було вирішено виділити відповідну рубрику — «Книгознавство. Бібліотекознавство».

До того часу видання, які стосувались означеної тематики, були розпошені по різних рубриках і могли бути описані, наприклад, у рубриках «Економіка», «Історія», «Історія науки» (з 2008 року), «Інформатика», «Літературознавство», «Мистецтвознавство», «Мовознавство», «Політологія», «Соціологія», «Філософія», а також у тематичних рубриках відповідних наук, якщо книга стосувалась видавничої діяльності певної наукової установи.

Актуальність. Інтерес до видавничої продукції, присвяченої названим питанням, спричинений тим, що ВД «Академперіодика» НАН України у межах власних прикладних наукових досліджень комплексно вивчає історію науково-видавничої справи Академії, її сучасний етап, традиції та досягнення, а також спрямовує зусилля на упровадження у цій царині важливих інновацій, пов'язаних із цифровізацією наукової комунікації та глобалізаційними процесами у світі.

Адже за умов інтенсивного розвитку нових інформаційно-комунікаційних технологій необхідно, запроваджуючи нове, не втратити важливих практичних надбань і теоретичних напрацювань. Важливість збереження традицій, наприклад, підтверджують і вимоги Плану S [17, 18, 19] стосовно того, що для повноцінного забезпечення розвитку відкритої науки у відкритому доступі повинні бути якісні результати наукових досліджень, підготовлені професійними видавцями на найвищому стандартизованому рівні. Отже, вимоги до практичного представлення результатів наукових досліджень у вигляді публікацій змінюються внаслідок запровадження нових цифрових технологій, а вимоги до якості, уніфікованості, дотримання стандартів видавничого оформлення при цьому набувають нового, ще більш актуального значення.

Подібні дослідження книжкових видань певного тематичного спрямування, зокрема з питань книгознавства і бібліотекознавства, нам невідомі. На масиві видань, випущених установами НАН України, таке дослідження проводиться вперше.

Мета роботи — узагальнення інформації про дослідження науковців НАН України в галузі книгознавства та бібліотекознавства, аналіз та систематизація даних задля отримання нових знань щодо історії науково-видавничої справи, бібліотечної справи Академії, їх сучасного стану, традицій та досягнень.

Методи дослідження. У дослідженні застосовано методи узагальнення і аналізу, аналітичний та системний підходи. Проаналізовано і узагальнено інформацію щодо видань з книгознавства та бібліотекознавства, описаних у анотованих каталогах книжкових видань за 2004—2018 рр. Ці видання були підготовлені та випущені за участі фахівців з різних установ НАН України. Комплексний підхід дав змогу отримати нові відомості з історії книговидавництва та бібліотечної справи в Україні та за кордоном.

Досліджені матеріали. Для цього дослідження ми використали всі матеріали щодо книгознавства і бібліотекознавства з анотованих каталогів книжкових видань НАН України. Від 2004 року такі каталоги у традиційному паперовому вигляді щорічно виходять друком у ВД «Академперіодика» НАН України. У них узагальнено та систематизовано описи книжкових видань, отримані з контрольних примірників видань, що надходять до НВР НАН України в міру виходу книг та інформації зі звітів наукових установ. 2008 року запрацював інформаційний вебресурс НВР НАН України «Наукові публікації та видавнича діяльність НАН України» [20], де також було створено розділ «Книжкові видання». Відтоді триває систематичне наповнення цього електронного анотованого каталогу книжкових видань.

Виклад основного матеріалу дослідження і отриманих результатів. Як було зазначено вище, рубрики «Книгознавство», «Книгознавство. Бібліотекознавство» у каталозі ми почали виокремлювати від 2010 року. Але для цього дослідження ми використали відомості не тільки про описані у них 207 видань, а й про весь масив відповідних книжкових видань починаючи з 2004 року, зібравши їх із різних рубрик (рис. 1).

Станом на 31.12.2019 на вебресурсі Науково-видавничої ради НАН України [20] описано 502 видання з досліджуваної тематики. Це близько 3,2 % від загальної кількості назв книг у електронній версії анотованого каталогу й лише 1,4 % за тиражем. Розподіл видань та їхніх тиражів за роками представлено на рис. 2. На жаль, відомості про тиражі не є повними, адже не у всіх виданнях зазначено тираж і не всі наукові установи повідомляють потрібну інформацію.

Значну частину загального обсягу досліджуваних видань складають книги Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського (НБУВ, 278 видань), друга за кількістю частина видань представлена Львівською

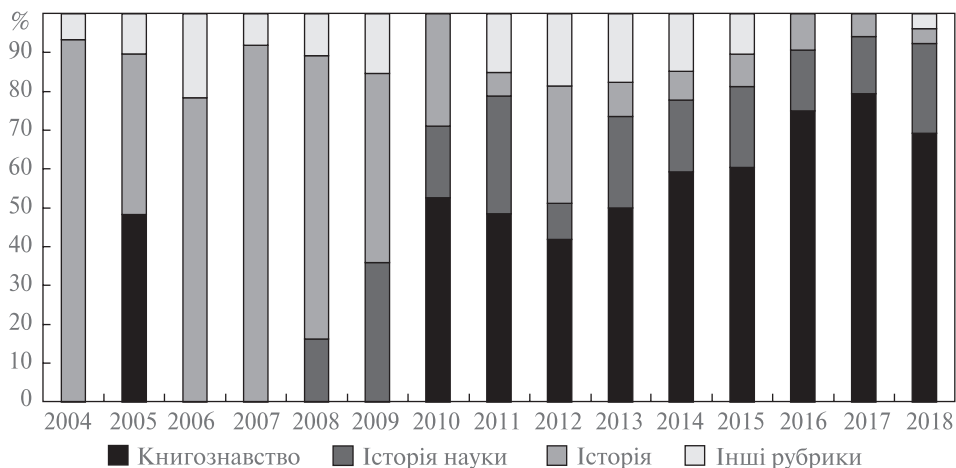

Рис. 1. Розподіл видань із книгознавства та бібліотекознавства за рубриками анотованих каталогів, 2004—2018 рр. (в інших представлені рубрики: Біологія, Економіка, Інформатика, Культурологія, Літературознавство, Мистецтвознавство, Мовознавство, Політологія, Соціологія, Фізика, Філософія)
Джерело: побудовано авторами.

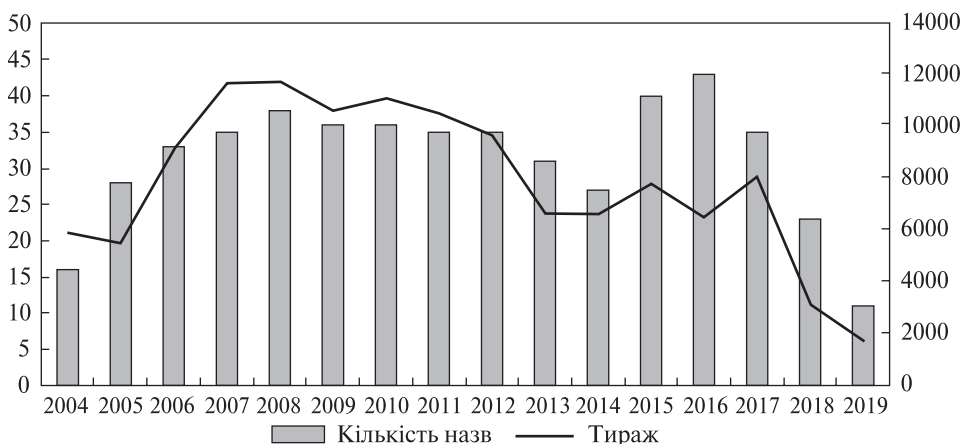

Рис. 2. Розподіл видань із книгознавства та бібліотекознавства на вебресурсі Науково-видавничої ради НАН України і їхніх тиражів за роками (тут і на рис. 3, 4 відомості за 2019 рік ще не повні, адже надійшла не вся інформація щодо них)
Джерело: побудовано авторами.

національною науковою бібліотекою України імені В. Стефаника (ЛІННБУ ім. В. Стефаника, 115 видань). Це цілком зрозуміло, адже саме ці дві установи є найбільшими вітчизняними книгозбірнями і водночас науковими установами, які проводять постійні систематизовані дослідження цього національного надбання. Відсотковий розподіл видань за установами-видавцями показано на рис. 3.

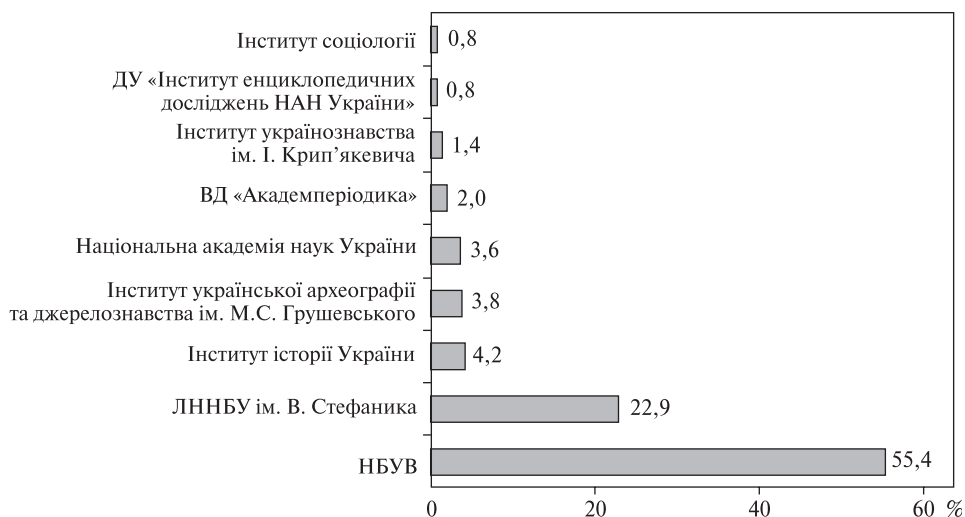

Рис. 3. Розподіл видань за установами-видавцями (тут вказано лише ті установи, внесок яких у досліджувану тематику становить більше одного видання), %
Джерело: побудовано авторами.

Ці видання виходили переважно українською мовою — 487 (97 %), значно менше є російськомовних — 11 (2,2 %), польськомовних — 1 (0,2 %).

Розподіл книжкових видань за типами (наукова монографія, збірник наукових праць, навчальне, науково-популярне, довідкове) наведено на рис. 4. Більшість досліджуваних видань — *довідкові*, дуже часто це багатотомні видання або видання з книжкових серій різного рівня та спрямування.

Відповідно до Положення про книжкову серію Національної академії наук України, затвердженого постановою Президії НАН України № 171 від 14.06.2006, видання об'єднуються в тематичні серії [21]. 35 видань з напрямку «Книгознавство. Бібліотекознавство» представлені в семи серіях НАН України: «Джерела української біографістики у фондах НБУВ», «З історії музичної спадщини України», «Книга в Україні. 1861—1917. Матеріали до репертуару української книги», «Матеріали до Українського біографічного словника», «Реєстр імен українського біографічного словника. Робочі зошити», «Українська біографістика», «Українські історики».

Серед багатотомних видань потрібно відмітити щорічні анотовані каталоги книжкових видань Національної академії наук України за 2004—2018 роки та каталоги періодичних видань, засновниками чи співзасновниками яких є НАН України та її установи. Вони підготовлені групою науково-методичного забезпечення видавничої діяльності НАН України, яка функціонує у ВД «Академперіодика» НАН України — базовій організації НВР НАН України.

Також до довідкових можна віднести видання: О.Г. Вакаренко, А.І. Радченко «Науково-видавнича діяльність Національної академії наук України:

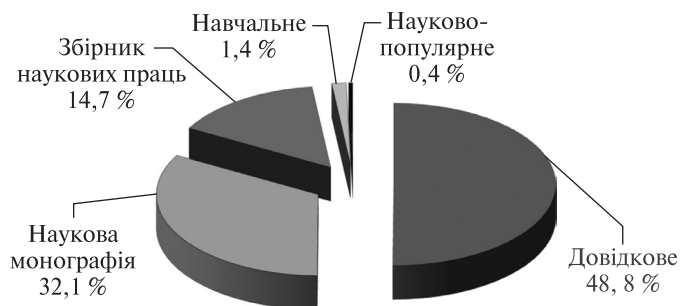

Рис. 4. Розподіл видань за типами (тут вказано лише ті установи, внесок яких у досліджувану тематику становить більше одного видання), %

Джерело: побудовано авторами.

2002—2011 рр.» (2013) та «Періодичні та книжкові видання Видавничого дому «Академперіодика» НАН України: 1996—2015», хоча вони містять і науково-аналітичну частину.

У першій монографії на основі вагомого аналітичного матеріалу висвітлено основні напрями науково-видавничої діяльності НАН України: робота з академічними суб'єктами видавничої справи, виконання загальноакадемічних енциклопедичних і наукових проектів, міжнародна співпраця. Викладено засадничі принципи, завдання та форми роботи НВР НАН України. Охарактеризовано тенденції та здобутки, окреслено питання, що потребують вирішення, та перспективні напрями розвитку видавничо-поліграфічного комплексу НАН України.

У другому виданні підбито підсумки двадцятирічної роботи Видавничого дому «Академперіодика» НАН України з підготовки та випуску наукової літератури. Грунтовна вступна стаття характеризує різнобічну діяльність та основні тенденції розвитку ВД «Академперіодика» протягом 1996—2016 рр.

Серед цих видань варто виділити деякі публікації Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського. Наприклад, Показчик бібліографічних описів видань у серії «Книга в Україні. 1861—1917. Матеріали до репертуару української книги» з 16 випусків (2005—2017). Це науково-інформаційне видання, в якому містяться бібліографічні описи за абеткою видань, що вийшли українською та російською мовами в Україні з 1861 до 1917 року. До нього включено описи книг, брошур, навчальних посібників, підручників, довідкових видань, словників, праць наукових товариств, інших громадських, державних установ з усіх галузей знань, що надійшли до фондів НБУВ.

Інше подібне видання — «Газети України у фондах Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського: каталог 1930—1934, 1935—1940, 1941—1945, 1946—1950, 1951—1955, 1956—1960 років» у восьми томах (2004, 2009, 2012, 2013, 2017). Каталог містить інформацію про періодичні видання, бібліографічні відомості про республіканські, обласні, міські, районні

та багатотиражні газети. До нього включено також одноденні випуски, видання виїзних редакцій, спецвипуски та різні додатки. Вміщено до каталогу і газети, що виходили в Криму, Придністров'ї, Галичині, Буковині, Закарпатті.

Видання «Бібліотека. Наука. Комунікація: матеріали Міжнародної наукової конференції» (2015—2019) у шести випусках. Збірник містить матеріали однойменної міжнародної наукової конференції, організованої НБУВ, і висвітлює традиції та інновації у діяльності наукових бібліотек у цифрову епоху. Українськими та зарубіжними фахівцями розкрито теоретичні та прикладні аспекти формування, використання, організації доступу до електронних інформаційних ресурсів наукової бібліотеки в сучасному вебсередовищі та оптимізації бібліотечної діяльності у цифрову епоху.

Унікальним є «Рубрикатор Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського (НБУВ)» (2005—2017) у 16 випусках — варіант «Робочих таблиць класифікації НБУВ», який використовується у технологічному циклі «Шлях документів у процесі бібліотечного опрацювання в НБУВ» в умовах паралельного функціонування традиційних і комп'ютерних технологій, організації довідково-пошукового апарату, у виконанні інформаційних запитів користувачів бібліотеки та в інформаційному пошуку. Випуски Рубрикатора згруповано за розділами: «К Технологія металів. Машинобудування. Приладобудування»; «М2/7 Виробництва легкої промисловості»; «М1 Технологія деревини»; «И Гірнична справа»; «396 Автоматика і телемеханіка»; «П Сільське і лісове господарство. Сільськогосподарські та лісогосподарські науки» — підрозділ «П 8 Ветеринарна медицина»; «Ж Техніка і технічні науки в цілому»; «Л Хімічна технологія. Хімічні та харчові виробництва» — підрозділ «Л8/9 Харчові виробництва»; «М Технологія деревини. Виробництва легкої промисловості. Поліграфічне виробництво. Фотокінотехніка» — підрозділ «М 9 Фотокінотехніка»; «Н Будівництво»; «У Економіка. Економічні науки» — підрозділ «У 052 Облік. Аудит»; «3 Енергетика. Радіоелектроніка»; підрозділ «М 8 Поліграфічне виробництво», а також різні допоміжні таблиці.

«Робота бібліотек науково-дослідних установ Національної академії наук України: інформаційно-аналітичний огляд» у 12 випусках (2004—2015) — серія інформаційно-аналітичних видань, підготовлених за матеріалами звітів бібліотек. Подано також нові законодавчі й нормативно-правові документи в галузі бібліотечної справи та науково-інформаційної діяльності, список нових надходжень до читального залу бібліотекознавства НБУВ.

«Обмінний фонд НБУВ» — покажчик з восьми видань (2013—2018), у якому представлено видання обмінного фонду бібліотеки, які можуть отримати установи — партнери НБУВ.

Безперечно, є родзинки не тільки серед серіальних (продовжуваних) видавничих проєктів НБУВ, а й серед окремих книг. Наприклад, «Мідні гравірувальні дошки українських друкарень XVII—XIX ст. у фондах Національ-

ної бібліотеки України імені В.І. Вернадського: каталог» (2014, видавці — НБУВ, Видавничий дім «Академперіодика» НАН України). Цікавою є монографія «Друкарня Бердичівського монастиря босих кармелітів: історія та видавнича діяльність. 1758—1844. Бібліографічна монографія» (авт. І.О. Ціборовська-Римарович, 2019) про найпотужніший друкарський осередок Правобережної України, який випускав друкарську продукцію латинським шрифтом.

Кодикологічні описи 263 слов'янських рукописних книг, уривків і фрагментів XVI ст. кириличного письма, які зберігаються у фондах Інституту рукопису НБУВ, представляє науковий каталог «Слов'янська кирилична рукописна книга XVI ст. з фондів Інституту рукопису Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського: палеографічний альбом» (авт. О.А. Іванова, О.М. Гальченко, Л.А. Гнатенко, 2010, видавець — Інститут рукопису НБУВ). Описи укладено з урахуванням сучасних досягнень археографії, палеографії, філігранознавства, кодикології та кодикографії. В палеографічному альбомі подано зразки почерків XVI ст. усіх рукописів у послідовності їх розміщення у каталозі.

Серед багатотомних довідкових видань Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаника можна відзначити 6 томів бібліографічного покажчика «Українська книга в Галичині, на Буковині, Закарпатті та в еміграції. 1914—1939 рр.» (2010—2018). Цей видавничий проект ЛННБУ вперше передбачає створення повної бібліографії української книги в Галичині, на Буковині, Закарпатті, Волині та в еміграції за 1914—1939 рр. Українське книговидання на західноукраїнських землях та в еміграції міжвоєнного періоду (1914—1939) є найменш дослідженим у вітчизняному книгознавстві, оскільки майже весь масив українських видань означеного регіону і періоду знаходився до початку 1990-х рр. у відділах фондів закритого доступу. Територіально бібліографія охоплює сучасні Львівську, Тернопільську, Івано-Франківську, Чернівецьку, Закарпатську, Волинську області України, а також деякі етнічні українські території (Лемківщина, Підляшшя, Холмщина), які після 1945 р. увійшли до складу Польщі, еміграційні центри українського видавничого руху — Відень, Берлін, Прагу, Подєбради, Торонто, Вінніпег, Нью-Йорк та ін.

Величезний обсяг інформації представляє каталог колекції Степана Давимуки «Український книжковий знак XIX—XX століть» у 3 т. (2017), в якому представлено 12342 твори, виконані різними художниками упродовж XIX — на початку XXI ст. У науковій вступній статті розглянуто особливості розвитку книжкового знаку, його символічно-алегоричну образність, визначені суспільно-політичними обставинами і національними змаганнями часу.

У виданні «Історичні колекції Львівської національної наукової бібліотеки імені В. Стефаника: з досвіду вивчення та наукової реконструкції» (2014) узагальнено теоретичний аспект проблеми дослідження й опрацю-

вання історичних колекцій в Україні й за кордоном. Запропоновано загальну схему уніфікованого опису історичних колекцій з урахуванням особливостей історії та складу фонду ЛННБУ ім. В. Стефаника; обґрунтовано основні принципи укладання паспорта як базового облікового документа; розглянуто джерела і шляхи виявлення інформації для його заповнення; наведено зразки опису різних типів і видів історичних колекцій.

Важливими для вивчення історії науки, зокрема у частині зміни пріоритетних наукових питань, еволюції тем наукових досліджень, є каталоги видавничої продукції, випущеної окремими науковими установами. Наприклад, «Каталог видань Інституту історії України. 2007—2017», «Львівська національна наукова бібліотека України імені В. Стефаника: покажчик видань бібліотеки та літератури про її діяльність (2001—2005, 2006—2009)»; «Видання Інституту української мови НАН України (1991—2007)». Є каталоги, присвячені певній галузі знань («Видання Секції суспільних і гуманітарних наук Національної академії наук України. 2003—2008: бібліографічний покажчик», 2008) або одному періодичному виданню («Слово і Час: систематичний покажчик змісту (2000—2007)»).

Окремо слід відзначити довідкові видання про структурні наукові підрозділи НАН України: «Відділення фізико-технічних проблем енергетики НАН України: історія та сьогодення» (2008); «Відділення економіки НАН України. Історико-біографічний довідник» (2014); «Відділення літератури, мови та мистецтвознавства НАН України: історико-біографічний довідник» (2015); «Відділення механіки НАН України. Історико-біографічний довідник» (2015); «Відділення інформатики НАН України. Історико-біографічний довідник» (2017); «Відділення фізико-технічних проблем матеріалознавства НАН України. Історико-біографічний довідник» (2017).

Серед *навчальної літератури* рубрики «Книгознавство. Бібліотекознавство» є навчальні посібники, методичні рекомендації, словники. Так, навчальний посібник для закладів вищої освіти «Рукописні книги та стародруки» (авт. Г.І. Ковальчук, 2011, видавець — НБУВ) стисло викладає матеріал з частини курсу «Історія книги». Він може бути цікавим для тих, хто захоплюється питаннями історії книги, книжкової культури давнини, історії культури загалом.

Докладні «Методичні рекомендації щодо впровадження цифрових ідентифікаторів у видавничий процес для періодичних видань Національної академії наук України» декілька разів були доопрацьовані (2015—2019) на основі актуального практичного досвіду ВД «Академперіодика» та передплатного агентства «Укрінформнаука».

Також варті особливої уваги «Методичні рекомендації щодо підготовки рукопису для подання до видавництва», підготовлені фахівцями ВД «Академперіодика» 2015 року. Рекомендації призначені надати допомогу всім, хто готує рукописи до подання до видавництва чи редакції наукового періодичного видання. В основу рекомендацій покладено державні

та галузеві стандарти і вимоги, а також багаторічний практичний досвід фахівців ВД «Академперіодика» НАН України. Видання містить теоретичний і практичний матеріал, опанування якого сприятиме підвищенню якості підготовки рукописів.

У посібнику «Розробка та дизайн рекламних видань» авторів Дурняк Б.В., Батюк А.Є., Назаркевич М.А., Мриглод О.І. (2011, Інститут фізики конденсованих систем НАН України, Українська академія друкарства) подано практичні поради щодо способів створення елементів друкованої ефективної реклами, систематизовано знання про художні основи дизайну, описано ефекти, які будуть корисними при підготовці макета реклами до друку. Ця книга дає чіткі інструкції з розроблення наведених ефектів, дозволяючи виграти дорогоцінний час та уникнути численних помилок під час навчання.

«Словник-довідник основних видавничих термінів (для практики наукових установ)» (2009, уклад. А.І. Радченко) орієнтований на тих, хто готує свої роботи до видання, на працівників редакційно-видавничих підрозділів, задіяних у процесах планування, оформлювання, упорядковування публікацій.

Серед *монографічних видань* найбільша кількість книг закономірно припадає на НБУВ, зокрема на актуальні теми цифровізації та віртуального представлення інформації. Наприклад, «Світові наукові інформаційні ресурси у забезпеченні інформаційно-знанневих потреб користувачів наукової бібліотеки: електронне видання» (2016), де розглянуто такі ресурси, зокрема організаційно-методичне забезпечення доступу установ НАН України до зарубіжних баз даних наукової інформації.

У монографії «Цифрові бібліотечні проекти: технологічні рішення та управління життєвим циклом колекцій» (2016) викладено багато питань, пов'язаних з реалізацією бібліотечних проектів оцифрування історико-культурного та наукового надбання, організацією бібліотечних цифрових технологічних комплексів.

У монографічному дослідженні «Бібліотека в реалізації державотворчої інформаційної політики» (2016) висвітлено напрями і форми участі бібліотечних установ та їхніх інформаційно-аналітичних підрозділів у здійсненні такої політики в умовах інтенсифікації інформаційно-комунікаційних процесів та загострення інформаційного протистояння. Визначено участь бібліотек в організації електронного урядування, інформаційному забезпеченні потреб економічного розвитку, формуванні інформаційної основи здійснення ефективної регіональної політики. З урахуванням наявних інформаційних викликів висвітлено підходи і напрями управління інформаційно-комунікаційними потоками та особливості використання у зв'язку з цим бібліотечно-інформаційного потенціалу.

Монографію «Оправа східнослов'янських рукописних книг та стародруків в Україні: історія, структура, опис» (О.М. Гальченко, 2005) присвяче-

но маловивченій галузі вітчизняної кодикології та книгознавства: середньовічним оправам як матеріальному об'єкту, техніці їх виготовлення та оздобленню. Реконструйовано розвиток східнослов'янського інтролігаторства, зокрема українського.

Подібні дослідження висвітлені й у монографіях ЛННБУ. Деякі з них мають яскраво виражений прикладний аспект. Наприклад, у книзі «Пергамент: виготовлення, властивості, реставрація» (2015) описано методи і засоби для збереження пергаментних об'єктів, апробовані та впроваджені в практику спеціалістами у галузі реставрації, історію створення пергаменту, його різновиди, фізико-хімічні властивості й експлуатаційні характеристики. Подано бібліографічний перелік публікацій, які можуть зацікавити фахівців. У виданні «Підготовка пам'яток писемності та друку до реставрації: матеріали, лабораторні дослідження» (2012) викладено технології виготовлення матеріальних складових пам'яток писемності та друку, причини їх пошкодження та старіння. Описано способи дослідження реставраційних об'єктів, виконаних на пергаменті, папері, шкірі, тканині, а також їх підготовку до виконання реставраційних заходів.

Видання «Історичні колекції Львівської національної наукової бібліотеки імені В. Стефаника: з досвіду вивчення та наукової реконструкції» (2014) узагальнює теоретичний аспект проблеми дослідження й опрацювання історичних колекцій в Україні й за кордоном та підсумовує десятирічний досвід НД Відділу історичних колекцій ЛННБУ. В ньому запропоновано загальну схему уніфікованого опису історичних колекцій із урахуванням особливостей історії та складу фонду ЛННБУ, обґрунтовано основні принципи укладання паспорта як базового облікового документа, розглянуто джерела і шляхи виявлення інформації для його заповнення, наведено зразки опису різних типів і видів історичних колекцій.

Серед монографічних видань інших установ НАН України цікаво відмітити монографію «Нариси з історії видавничої діяльності Університету Св. Володимира у 1834—1917 роках (на прикладі видань з природознавства)», (авт. Л.О. Кочубей, 2009, видавець Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф. Кураса НАН України), де на основі невідомих раніше документів Інституту рукописів НБУВ, архівних фондів Центрального Державного історичного архіву України, Державного архіву м. Києва, Державного архіву Київської області у науковий обіг уведено нові факти про видавничу діяльність Київського університету Св. Володимира.

Серед *збірників наукових праць* варто виділити видання «Друкарня Почаївського Успенського монастиря та її стародруки: збірник наукових праць» (2011, НБУВ), який є підсумком кількарічного «Почаївського проєкту», здійснюваного за участі НБУВ. У статтях розкрито історію Почаївського Свято-Успенського монастиря, насамперед його друкарні в найбільший плідний період її діяльності (1734—1830), видання якого є стародруками. У науковий обіг уведено нові матеріали, зокрема з візитаційних описів монастиря,

Розподіл видань за предметом досліджень

Предмет досліджень	Кількість видань
Вивчення спадку персоналій та установ (бібліографічні покажчики)	119
Вивчення бібліотек і принципів їх роботи	92
Вивчення книжкових видань	73
Тематичні покажчики	72
Вивчення періодичних видань	55
Вивчення бібліотеками власних фондів комплексне	47
Питання електронної комунікації	29
Вивчення аркушевих видань (карти, плакати)	8
Прикладні аспекти видавничої справи	7

Джерело: складено авторами.

фічні покажчики) — 23,7 %, роботи бібліотек та її принципів (18,3 %), та, зрозуміло, вивченню книжкових видань і формуванню тематичних покажчиків (обидва типи трохи більше від 14 %).

Варто звернути увагу на посилення інтересу бібліотек до сучасних електронних інформаційних технологій як ознаки часу в ході дослідження питання електронної комунікації (5,8 %). Відсоток, як бачимо, незначний, але це переважно видання останніх трьох років. У цих виданнях ми бачимо активне впровадження та аналіз таких цифрових електронних проєктів як бібліотечне Інтернет-обслуговування, різні цифрові бібліотечні проєкти, каталогізація електронних ресурсів. Бібліотека тут розглядається як центр збереження інформаційних ресурсів. Проаналізовано в них і значний світовий досвід.

Висновки. 1. Систематизація та аналіз книжкових видань з питань книгознавства та бібліотекознавства вказують на незначну кількість книг з досліджуваної теми: тільки близько 3,2 % від загальної кількості назв книг у електронній версії Анотованого каталогу й лише 1,4 % за тиражем.

2. Основними видавцями з тематики книгознавства та бібліотекознавства є дві бібліотеки НАН України — Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського та Львівська національна наукова бібліотека України імені В. Стефаника. Їхній сукупний внесок у загальний масив видань означеної тематики складає 78,3 %.

3. Залежність зміни кількості назв видань різних типів від часу не встановлено. Єдиний виняток — збільшення кількості книг, присвячених пи-

розглянуто питання редакційної підготовки книг у XVIII ст., художнього оформлення почайвських стародруків, тематичного, жанрового репертуару, мови видань цієї друкарні. Збірник доповнюють бібліографічні покажчики і список публікацій з цієї теми.

Означений вище масив видань у рубриках «Книгознавство» та «Книгознавство. Бібліотекознавство» можна також розділити за предметом досліджень (див. таблицю).

Як бачимо з таблиці, найбільшу увагу науковці з книгознавства та бібліотекознавства НАН України у своїх дослідженнях приділяють вивченню спадку персоналій та установ (бібліографічні покажчики)

танням електронної комунікації, ролі бібліотек у розвитку віртуального інформаційного середовища, побутування об'єктів культурної спадщини у віртуальному просторі. Однак із часом невпинно скорочуються тиражі видань усіх виділених типів.

4. Видання з книгознавства і бібліотекознавства здебільшого стосуються історичного аспекту побутування книжкових, періодичних, аркушевих видань, їх систематизації, уведення у науковий обіг нових джерел і фактів щодо видань різних історичних періодів, їх каталогізації, опису, зберігання. Виняток становлять видання Інституту книгознавства НБУВ про стародруки, адже видання в них розглядається як комплексний продукт, де зміст є невідривним від оформлення.

5. Серед досліджених видань багато суто інформаційних. Яскравим їх прикладом є рубрикатори і тематичні покажчики, покликані спростити користувачеві роботу з різноманітними рукописними і друкованим джерелами, наявними у бібліотечних фондах. Такі видання є утилітарними, тому увага їх укладачів і видавців насамперед зосереджена на змістовному аспекті, а не на художньо-технічному оформленні. Вони є найскромнішими з досліджуваних видань. Інший край у мистецькому оформленні видань представляють ошатні багато ілюстровані наукові каталоги видань, наявних у фондах бібліотек, на жаль поодинокі.

6. Виконане дослідження засвідчило нагальну потребу в комплексному вивченні видавничої продукції НАН України і комплексному розгляді сучасних книжкових видань з точки зору дотримання видавцями стандартів, якості художнього оформлення та поліграфічного виконання, відповідності змісту і форми, орієнтації на читача.

Саме на цей аспект науково-видавничої справи можуть бути спрямовані подальші дослідження, адже вивчення характеристик сучасної продукції може допомогти укласти практичні рекомендації щодо забезпечення високого рівня наукової літератури навіть за обмеженого фінансування.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Національна академія наук України. Анотований каталог книжкових видань 2004 року. Упоряд.: О.Г. Вакаренко, А.І. Радченко. К.: Академперіодика, 2005. 242 с.
2. Національна академія наук України. Анотований каталог книжкових видань 2005 року. Упоряд.: О.Г. Вакаренко, А.І. Радченко. К.: Академперіодика, 2006. 385 с.
3. Національна академія наук України. Анотований каталог книжкових видань 2006 року. Упоряд.: О.Г. Вакаренко, А.І. Радченко. К.: Академперіодика, 2007. 340 с.
4. Національна академія наук України. Анотований каталог книжкових видань 2007 року. Упоряд.: А.І. Радченко, М.В. Язвинська. К.: Академперіодика, 2008. 389 с.
5. Національна академія наук України. Анотований каталог книжкових видань 2008 року. Упоряд.: А.І. Радченко, М.В. Язвинська. К.: Академперіодика, 2009. 444 с.
6. Національна академія наук України. Анотований каталог книжкових видань 2009 року. Упоряд.: А.І. Радченко, М.В. Язвинська. К.: Академперіодика, 2010. 432 с.

7. Національна академія наук України. Анотований каталог книжкових видань 2010 року. Упоряд.: А.І. Радченко, Ю.В. Діденко. К.: Академперіодика, 2011. 427 с.
8. Національна академія наук України. Анотований каталог книжкових видань 2011 року. Упоряд.: А.І. Радченко, Ю.В. Діденко, М.В. Язвинська. К.: Академперіодика, 2012. 412 с.
9. Національна академія наук України. Анотований каталог книжкових видань 2012 року. Упоряд.: М.В. Язвинська, А.І. Радченко. К.: Академперіодика, 2013. 440 с.
10. Національна академія наук України. Анотований каталог книжкових видань 2013 року. Упоряд.: М.В. Язвинська, Ю.В. Діденко. К.: Академперіодика, 2014. 544 с.
11. Національна академія наук України. Анотований каталог книжкових видань 2014 року. Упоряд.: М.В. Язвинська, Ю.В. Діденко. К.: Академперіодика, 2015. 500 с.
12. Національна академія наук України. Анотований каталог книжкових видань 2015 року. Упоряд.: М.В. Язвинська, Ю.В. Діденко. К.: Академперіодика, 2016. 466 с.
13. Національна академія наук України. Анотований каталог книжкових видань 2016 року. Упоряд.: М.В. Язвинська, Ю.В. Діденко. К.: Академперіодика, 2017. 436 с.
14. Національна академія наук України. Анотований каталог книжкових видань 2017 року. Упоряд.: М.В. Язвинська, Ю.В. Діденко. К.: Академперіодика, 2018. 406 с.
15. Національна академія наук України. Анотований каталог книжкових видань 2018 року. Упоряд.: М.В. Язвинська, Ю.В. Діденко. К.: Академперіодика, 2019. 404 с.
16. Язвинська М.В. Видавнича продукція НАН України на веб-ресурсі «Наукові публікації і видавнича діяльність НАН України» (www.publications.nas.gov.ua). *Наука України у світовому інформаційному просторі*. 2013. Вип. 8. С. 92—97.
17. Яцків Я.С. Хочу за науку замовити слово. *Вісник НАН України*. 2019. № 11. С. 13—16.
18. Назаровец С., Скалабан А. Plan S. Принять нельзя отказать [Електронний ресурс]. URL:<https://arxiv.org/ftp/arxiv/papers/1908/1908.00288.pdf>
19. Діденко Ю.В. Ініціатива Євросоюзу щодо відкритого доступу до наукових публікацій і доцільність її підтримки в НАН України. *Наука України у світовому інформаційному просторі*. 2019. Вип. 16. С. 20—25. DOI: <https://doi.org/10.15407/akademperiodyka.391.020>
20. Наукові публікації і видавнича діяльність НАН України [Електронний ресурс]. URL: <http://www.nas.gov.ua/publications/Pages/default.aspx>
21. Радченко А.І., Вакаренко О.Г. Академічні книжкові серії. *Вісник НАН України*. 2008. № 10. С. 50—54.

Одержано 12.11.2019

REFERENCES

1. Vakarenko, O.G., & Radchenko, A.I. (Eds.). (2005). National Academy of Sciences of Ukraine. Annotated catalog of book editions of 2004. Kyiv: Akademperiodyka, 242 [in Ukrainian].
2. Vakarenko, O.G., & Radchenko, A.I. (Eds.). (2006). National Academy of Sciences of Ukraine. Annotated catalog of book editions of 2005. Kyiv: Akademperiodyka, 385 [in Ukrainian].
3. Vakarenko, O.G., & Radchenko, A.I. (Eds.). (2007). National Academy of Sciences of Ukraine. Annotated catalog of book editions of 2006. Kyiv: Akademperiodyka, 340 [in Ukrainian].
4. Radchenko, A.I., & Yazvynska, M.V. (Eds.). (2008). National Academy of Sciences of Ukraine. Annotated catalog of book editions of 2007. Kyiv: Akademperiodyka, 389 [in Ukrainian].
5. Radchenko, A.I., & Yazvynska, M.V. (Eds.). (2009). National Academy of Sciences of Ukraine. Annotated catalog of book editions of 2008. Kiev: Akademperiodyka, 444 [in Ukrainian].
6. Radchenko, A.I., & Yazvynska, M.V. (Eds.). (2010). National Academy of Sciences of Ukraine. Annotated catalog of book editions of 2009. Kyiv: Akademperiodyka, 432 [in Ukrainian].
7. Radchenko, A.I., & Didenko, Yu.V. (Eds.). (2011). National Academy of Sciences of Ukraine. Annotated catalog of book editions of 2010. Kyiv: Akademperiodyka, 427 [in Ukrainian].

8. Radchenko, A.I., Didenko, Yu.V. & Yazvynska, M.V. (Eds.). (2012). National Academy of Sciences of Ukraine. Annotated catalog of book editions of 2011. Kyiv: Akadempriodyka, 412 [in Ukrainian].
9. Yazvynska, M.V., & Radchenko, A.I. (Eds.). (2013). National Academy of Sciences of Ukraine. Annotated catalog of book editions of 2012. Kyiv: Akadempriodyka, 440 [in Ukrainian].
10. Yazvynska, M.V., & Didenko, Yu.V. (Eds.). (2014). National Academy of Sciences of Ukraine. Annotated catalog of book editions of 2013. Kyiv: Akadempriodyka, 544 [in Ukrainian].
11. Yazvynska, M.V., & Didenko, Yu.V. (Eds.). (2015). National Academy of Sciences of Ukraine. Annotated catalog of book editions of 2014. Kyiv: Akadempriodyka, 500 [in Ukrainian].
12. Yazvynska, M.V., & Didenko, Yu.V. (Eds.). (2016). National Academy of Sciences of Ukraine. Annotated catalog of book editions of 2015. Kyiv: Akadempriodyka, 466 [in Ukrainian].
13. Yazvynska, M.V., & Didenko, Yu.V. (Eds.). (2017). National Academy of Sciences of Ukraine. Annotated catalog of book editions of 2016. Kyiv: Akadempriodyka, 436 [in Ukrainian].
14. Yazvynska, M.V., & Didenko, Yu.V. (Eds.). (2018). National Academy of Sciences of Ukraine. Annotated catalog of book editions of 2017. Kyiv: Akadempriodyka, 406 [in Ukrainian].
15. Yazvynska, M.V., & Didenko, Yu.V. (Eds.). (2019). National Academy of Sciences of Ukraine. Annotated catalog of book editions of 2018. Kyiv: Akadempriodyka, 404 [in Ukrainian].
16. Yazvynska, M.V. (2013). Publishing production of the NAS of Ukraine on the web-site «Scientific publications and publishing activity of the NAS of Ukraine» (www.publications.nas.gov.ua). *Science of Ukraine in the Global Information Space*, 8, 92–97 [in Ukrainian].
17. Yatskiv, Ya.S. (2019). Let me speak on behalf of science. *Bulletin of the National Academy of Sciences of Ukraine*, 11, 13–16 [in Ukrainian].
18. Nazarovets, S., & Skalabanban, A. (2019). Plan S. Accept impossible to refuse. Retrieved from <https://arxiv.org/ftp/arxiv/papers/1908/1908.00288.pdf> [in Russian].
19. Didenko, Yu.V. (2019). The EU Open Access Initiative for scientific publications and the feasibility of supporting it in the NAS of Ukraine. *Science of Ukraine in the Global Information Space*, 16, 20–25. DOI 10.15407/akadempriodyka.391.020 [in Ukrainian].
20. Scientific publications and publishing activity of the NAS of Ukraine. Retrieved from <http://www.nas.gov.ua/publications/Pages/default.aspx> [in Ukrainian].
21. Radchenko, A.I., & Vakarenko, O.G. (2008). Academic book series. *Bulletin of the National Academy of Sciences of Ukraine*, 10, 50–54 [in Ukrainian].

Received 12.11.2019

М.В. Язвинская, кандидат геологических наук, старший научный сотрудник,
Сектор по координации научных исследований
Научно-организационного отдела Президиума НАН Украины,
ул. Владимирская, 54, Киев, 01601, Украина,
<https://orcid.org/0000-0002-1074-7525>
e-mail: yazvynska@nas.gov.ua

Н.Н. Коваленко, младший научный сотрудник,
ИД «Академперіодика» НАН України,
ул. Терещенковская, 4, Киев, 01601, Украина,
<https://orcid.org/0000-0002-1479-4767>
e-mail: natalikov79@ukr.net

НАУЧНАЯ ИНФОРМАЦИЯ ПО ВОПРОСАМ КНИГОВЕДЕНИЯ И ИЗДАТЕЛЬСКОЙ КУЛЬТУРЫ В ПУБЛИКАЦИЯХ СПЕЦИАЛИСТОВ-КНИГОВЕДОВ И УЧЕНЫХ НАН УКРАИНЫ

В статье представлены результаты исследования изданий, посвященных различным вопросам книговедения и библиотекведения. Для комплексного исследования избраны

книжные издания, выпущенные при участии сотрудников Национальной академии наук Украины в 2004—2019 гг. Основой исследования послужила база данных аннотированного каталога книжных изданий НАН Украины, которую с 2004 года ведут сотрудники группы научно-методического обеспечения издательской деятельности НАН Украины в соответствии с решением Научно-издательского совета НАН Украины. Большинство изданий проверены *de viso*, незначительная часть описана по предоставленной научными учреждениями НАН Украины информации или электронным версиям, имеющимся в открытом доступе. Наибольший вклад в издание этого тематического направления принадлежит двум учреждениям: Национальной библиотеке Украины имени В.И. Вернадского и Львовской национальной научной библиотеке Украины имени Василия Стефаника — всего более 78 % изданий. Весь исследованный массив изданий классифицирован по типам (научные монографии, тематические сборники научных трудов, учебная литература, научно-популярная, справочная), а также по предмету исследования (наследие персоналий и учреждений; библиотеки и принципы их функционирования, книжные, периодические и листовые издания; исследования фондов библиотек, прикладные аспекты издательского дела, электронная коммуникация). Наибольший удельный вес составляют справочные издания (48,8 %), а также издания, освещающие творческое наследие и научные достижения определенных персоналий или учреждений (почти 24 %). Зависимость изменения количества названий изданий разных типов от времени не установлена, за исключением изданий, посвященных развитию и применению современных информационно-коммуникационных цифровых технологий в библиотечной и издательской сферах. Четко прослеживается тенденция к сокращению тиражей.

Ключевые слова: НАН Украины, книжные издания, аннотированный каталог, книговедение, библиотековедение.

M.V. Yazyvynska, PhD (Geology), senior research fellow,
Unit for Research Coordination at the Scientific Management Department,
Presidium of NAS of Ukraine, Volodymyrska str., 54, Kyiv, 01601, Ukraine,
<https://orcid.org/0000-0002-1074-7525>
e-mail: yazyvynska@nas.gov.ua

N.M. Kovalenko, junior research fellow,
Publishing House «Akademperiodyka» of the NAS of Ukraine,
Tereschenkivska str., 4, Kyiv, 01601, Ukraine,
<https://orcid.org/0000-0002-1479-4767>
e-mail: natalikov79@ukr.net

SCIENTIFIC INFORMATION ON ISSUES OF BOOK SCIENCE AND PUBLISHING CULTURE IN THE PUBLICATIONS OF BOOK SCIENCE EXPERTS AND SCHOLARS OF THE NAS OF UKRAINE

Article reveals the results of studying the publications on different aspects of book science and librarianship. To provide the complex study we choose the publications that was provided with the participation of NAS of Ukraine workers during 2004—2019. The database of book publications of NAS of Ukraine annotated catalog formed the basement of research. It is maintained by the group of scientific and methodical provision of NAS of Ukraine publishing activity according to the decision of Scientific and Publishing council of NAS of Ukraine. Most of the publications were checked *de viso* and only a few of them was described by the information from the NAS of Ukraine institutions and electronic open-access data. There are two institutions that have a highest impact on a publication activity of this theme: V.I. Vernadskiy National library of

Ukraine and V. Stefanyk Lviv National Scientific library of Ukraine. Together they have created 78 % of all the publications. The entire studied asset was classified by type (scientific monographs, thematic collections of scientific publications, studying literature, scientific and popular one and reference literature) and the research object (the institutions or personalities legacy, libraries and their functioning principles, book, periodic and worksheets, libraries archives research, applied aspects of publishing, electronic communication). The most part of them are reference books (49 %) and the researches on personalities and institutions legacy (almost 24 %). There is no correlation between the time of different publications producing and publication titles quantity. The only branch where this correlation exists is the publications that are devoted to the modern informational and communicational technologies usage development in the librarianship and publication activity. However, there is a clear trend of edition quantities reduction.

Keywords: *NAS of Ukraine, book publications, annotated catalog, book science, librarianship.*